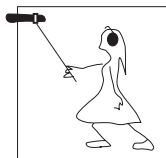
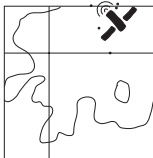
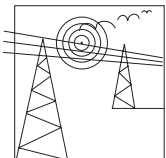

Katarina Radaljac
Kaj pa, če jim prisluhnemo?
Zvočna ekologija skozi prizmo specizma

Katarina Radaljac
*Kaj pa, če jim
prisluhnemo?*

Zvočna ekologija skozi
prizmo specizma

druga edicija cikla
AnimotMUZIK

Kuratorica: Katarina Radaljac
Skladatelj: Tilen Lebar

Glasbenice_ki: Vid Drašler, Ina Puntar, Eduardo Roan

Čezvrstni glasbeni cikel *AnimotMUZIK* je zvočno raziskovanje in medvrstni interakcijski eksperiment, ki sodelujoče spodbuja k ustvarjanju z zvoki nečloveških živali in prevpraševanju uveljavljenih načinov izražanja skozi glasbo. Zvok je medij, prek katerega lahko utrdimo vezi z nečloveškimi živalmi, lažje razumemo njihove občutke in interese ter ustvarimo bolj vključujočo, sočutno in nenazadnje zvočno bogato glasbeno prihodnost. V sklopu treh zaporednih koncertnih večerov povabljene glasbenice_ki improvizirajo na isto kompozicijo, ustvarjeno iz zvokov in/ali glasbe živali. Glasbenice_ki so spodbujene_i, da se odzovejo na vnaprej pripravljeno delo, poglobijo v uporabljene zvoke nečloveških živali, njihovo počutje in način izražanja ter prek slednjega odkrijejo svojo interpretacijo in odziv na slišano. Vsakemu zvočnemu dogodku sledi diskusija z nastopajočo_im o izkušnjah med procesom dela. Eden od ciljev je vse udeležene spodbuditi k bolj intuitivnemu in umetniško odprtemu načinu dela. Improvizacija vsake_ga glasbenice_ka je pristna, edinstvena in drugačna.

Cikel *AnimotMUZIK* torej povezuje 8-kanalna zvočna kompozicija, ki jo pripravi gostujoča_i zvočna_i umetnica_k. Izzivpredstavlja pogoj, da mora biti kompozicija osnovana na zvokih in/aliglasbi nečloveških živali. V prvi ediciji cikla se je gostujoči umetnik Brane Zorman odločil za slednje ter skušal s kompozicijo *Insecta Cantata* občinstvu in sodelujočim v projektu približati glasbeni izraz izbranih žuželk iz družin *Cicadidae* in *Gryllidae*. Edicija je tako več pozornosti namenila področjem, ki se ukvarjajo z razširitvijo človekovih predstav o glasbeni izraznosti drugih živalskih vrst. Takšno, izrazito interdisciplinarno področje, ki med drugim povezuje muzikologijo, etnomuzikologijo, etologijo, biologijo, antropologijo, filozofijo in sociologijo, je zoomuzikologija. Ukvarja se s preučevanjem estetske uporabe zvočne komunikacije med živalmi in izpostavlja nujnost govora o glasbi nečloveških živali, ki ni zaznamovan z narekovaji. Kot zapiše francoski skladatelj in muzikolog François-Bernard Mâche v četrtem poglavju svoje knjige *Musique, mythe, nature ou les dauphins d'Arion*, v katerem je izraz »zoomusicologie« prvič omenjen, bi moralo zavedanju, da glasba ni samo človeški fenomen, slediti tudi prevpraševanje naše trenutne definicije glasbe, človeške kulture in odnosa, ki ga gojimo do nečloveških živali. Če se je prva edicija cikla *AnimotMUZIK* – skladno z Mâchejevimi izhodišči – osredotočala predvsem na poskus preseganja naših antropocentričnih predstav o glasbenem, se druga edicija posveča osvetljevanju odnosa, ki ga ljudje gojimo do nečloveških živali per se.

Skladatelj Tilen Lebar s kompozicijo *Emancipacija fávne* naslavlja živalsko industrijo ter njene panoge (živinorejo, zabavno, tekstilno in druge industrije). Na problematiko se odziva, kot jih poimenuje sam, z »nadvse lepo plastificiranimi zvoki«, prek katerih vzpostavi primerjavo s skrbno zapakiranimi kosi trupel v plastiki. Jedro Lebarjeve kompozicije so estetizirane padajoče kaplje krvi, kriki, izdihljaji, hropenje in zvoki odiranja živali pri živem telesu. Poslušalec teh zvokov ne prepozna, saj so povsem zamaskirani in načrtno olepšani. S takšnim ekstremnim prikrivanjem sicer zelo nazornih in grozečih zvokov Lebar opozarja na vzporednice s produkti – ki so prav tako kot zvoki, ki jih estetizira – odvezani smrti, izkoriščanja in trpljenja živali. Živali, ki so dale svoja življenja in telesa za človeško konzumiranje in užitek. Tako kot se v Lebarjevi kompoziciji kriki nečloveških živali spremenijo v počasno, umirjeno zvočno krajino, se lično zaviti produkti živalskega trpljenja »smehljajo« kupcem s polic – z marketinško spretno zakritimi potmi, ki bi lahko vodile do njihovega izvira ali procesa nastanka. *Emancipacija fávne* v prvi vrsti vzpostavlja zvočno izkušnjo, katere namen je subtilno približevanje in ozaveščanje o prikritem.

Kompozicijo zato razumem tudi kot reprezentativen primer tako imenovane »zvočno osrediščene intervencije«, ki skuša prispevati k izboljšanju življenjskih pogojev določene skupnosti. Slednje se sklada z opredelitvijo osnovnega modela delovanja aplikativne etnomuzikologije, ki je bil sprejet leta 2007 na Svetovni konferenci združenja ICTM (The International Council for Traditional Music) na Dunaju.* V svojem raziskovalnem delu, kamor spada tudi konceptualizacija cikla *AnimotMUZIK*, združujem prav področji zgoraj omenjene zoomuzikologije ter aplikativne etnomuzikologije – s ciljem povezovanja in razširjanja njihovih osnovnih modelov delovanja. Verjamem, da lahko to doprinese k bolj vključujočim in barvitim skupnostim, zlasti če v področja delovanja vključimo tudi nečloveške živali ter se spopademo z neenakostmi in pogosto diskriminatornim odnosom, ki ga gojimo do njih.

*ICTM je znanstvena organizacija, ki si prizadeva za nadaljnje preučevanje, dokumentiranje, ohranjanje, razširjanje in prakso tradicijske glasbe in plesa vseh držav sveta. V ta namen organizira svetovne konference, simpozije, kolokvije in forume. Kot nevladna organizacija v formalnih posvetovalnih odnosih z Unescom, s svojo široko mednarodno zastopanostjo ter dejavnostmi študijskih skupin deluje kot vez med ljudmi različnih kultur ter prispeva k miru po svetu.

Bistveno stičišče zoomuzikologije in aplikativne etnomuzikologije za cikel *AnimotMUZIK* je zaveza obeh področij, da ravnata družbeno odgovorno, naslavljata diskriminacije, ki se pojavljajo v družbi, ter jih skozi preučevanje, osveščanje, zvočne in glasbene intervencije skušata tudi preprečevati. Pri čemer aplikativna etnomuzikologija zajema le določene (marginalizirane) skupnosti ljudi, intervencije pa se običajno odvijajo znotraj takšne ranljive ali zatirane skupnosti. Sama zagovarjam tezo, da je v določeni skupnosti z zvočno ali glasbeno osrediščeno intervencijo mogoče koristiti tudi drugi (zatirani) skupnosti oziroma širše – vsem zatiranim posameznikom in posameznicam –, kadar je skupnost, v kateri interveniramo, odgovorna za zatiranje te druge skupnosti ali posameznikov. Moj zagovor izhaja iz jasno postavljenih etičnih načel aplikativne etnomuzikologije, ki poudarjajo »[...] nujnost družbene odgovornosti, človekovih pravic in glasbene enakopravnosti.« (Pettan in Titon 2015, 4).*

*Pettan, Svanibor in Titon J. Todd ur., *The Oxford Handbook of Applied Ethnomusicology* (New York: Oxford University Press.2015)

Ko želimo v domeno aplikativne etnomuzikologije vključiti nečloveške živali in njihove marginalizirane skupnosti, moramo najprej priznati, da so tudi nečloveške živali posameznice in posamezniki z lastnimi željami, potrebami, interesi. S svojimi načini sporazumevanja in tvorjenja kulture. Privzeti moramo možnost, da imajo lasten občutek za estetiko ter da so njihovi zvoki lahko manifestacija glasbenega izraza. A o tem običajno niti ne razmišljamo. Zakaj? Ker skozi zanikanje vseh teh lastnosti utemeljujemo specistično diskriminacijo, ki jo izvajamo nad nečloveškimi živalmi. Gre za diskriminacijo, ki jo ljudje izvajamo nad pripadniki vrst nečloveških živali. Največkrat jo upravičujemo s svojo navidezno moralno in intelektualno superiornostjo ter hkrati izključujemo možnost drugačnih perspektiv in izkušenj. Iz te definicije je razvidno, da gre za vzpostavljanje vrednostne razlike med človekom in živaljo, ki pa nima nobene logične osnove, tako kot težko najdemo logiko, ki bi upravičevala kakršnokoli drugo obliko diskriminacije. Filozof Peter Singer leta 1975 v svoji knjigi *Animal Liberation* definira specizem kot človekovo diskriminacijo živalskih vrst, ki je osnovana na domnevni človeški superiornosti. Kaj to pomeni? Da je naša družba vzpostavljena na ideji povečevanja človeka in na ideji razumnega, moralnega bitja, ki si s podelitvijo teh zmožnosti hkrati podeli tudi pravico »vrhovnega rabsodnika« – torej tistega, ki odloča namesto vseh drugih živih bitij, ki tega domnevno niso zmožna. To je skrajno antropocentrična gesta, kar pomeni, da ljudje neutemeljeno in negativno obravnavamo vse tiste, ki niso klasificirani kot pripadniki človeške vrste.

Če se z vsem zgoraj zapisanim v mislih ozremo nazaj k drugi ediciji cikla *AnimotMUZIK*, lahko vidimo da ta – prek kompozicije Tilna Lebarja – udejanja obe bistveni razširitvi aplikativne etnomuzikologije. Prva pomeni zvočno osrediščeno intervencijo izven ranljive skupnosti z namenom ozaveščanja, druga pa osredotočanje na izboljšanje življenjskih pogojev nečloveških živali, katerih mnogotere skupnosti posameznikov in posameznic so globoko izkoriščane in do katerih se ljudje največkrat obnašamo specistično. Razsežnost te diskriminacije je prevelika, da bi jo bilo mogoče zajeti na nekaj straneh, saj je časovno, kulturno in tradicijsko preveč zakoreninjena v človeškem delovanju (obredno žrtvovanje živali, uporaba živali za prenašanje tovora, sodelovanje živali v vojnah, poskusi na živalih, uporaba živali za obdelovanje zemlje in za lov, razstavljanje živali v živalskih vrtovih, uporaba živali za hrano, obleko, obutev, zabavo in užitek, »športno« ubijanje živali, prisilno tekmovanje in bojevanje živali, genski inženiring na živalih, uporaba živali v znanstvene namene, načrtno pobijanje divjih živali...). Ker se kompozicija Tilna Lebarja v največji meri posveča uporabi nečloveških živali v prehrabni industriji, se bom v nadaljevanju dotaknila te oblike izkoriščanja. Hkrati je pomembno poudariti, da se izkoriščanja med seboj pogosto prepletajo. Tako je nedvomno mogoče načeti vrsto etičnih vprašanj o uporabi določenih vrst nečloveških živali v prehrabni industriji. Če na to pogledamo z okoljskega vidika, se pred nami pojavi še večji nabor vprašanj. Zakaj? Ker v izkoriščanje niso več vpete »zgolj« nečloveške živali, ki jih uporabljamo za hrano, ampak tudi vse tiste, ki jim škodujemo med samim procesom. Istočasno lahko med izkoriščane živali vključimo tudi človeka. Govorimo lahko o delu v klavnicah, na klavni liniji, ki povzroča visoko stopnjo alkoholizma in posttravmatskega stresa, primerljivo z vojaškim poklicem. Govorimo lahko o milijonih ljudi, ki stradajo, medtem ko v razvitih državah ljudje umirajo zaradi debelosti, diabetesa tipa 2 in srčno-žilnih bolezni, ki so v veliki meri povezane prav z uživanjem izdelkov živalskega izvora. In nenazadnje, govorimo lahko o uničujočih vplivih na okolje in o podnebnih spremembah, ki bodo prej kot slej zadevale vse človeštvo.

»Kmetijstvo predstavlja eno največjih gospodarskih panog na svetu, znotraj katerega samo živinorejski sektor zaposluje okoli 1,3 milijarde ljudi po celem svetu. Petinštirideset odstotkov kopenske površine je namenjene živinoreji, največ v obliki kmetijskih površin za gojenje žit in stročnic za pridelavo živalske krme. Velika odvisnost živinoreje od okolja nakazuje na to, da so tudi vplivi živinoreje na okolje veliki (Thornton in dr. 2011, 1). Dokazano je, da živinorejski sektor spada med tri najbolj škodljive sektorje in dandanes njegovi vplivi postajajo vedno bolj očitni in zaskrbljujoči. Vplivi živinoreje na okolje obsegajo vse od krčenja gozdov, širjenja puščav, onesnaževanja okolja ter ozračja, prekomerne porabe sladke vode, neučinkovite rabe energetskih virov, uporabe velike količine hrane za krmo rejnih živali do proizvodnje emisij toplogrednih plinov (United Nations Environment Programme 2012)«. *

Vsako leto je na svetu vzrejenih okoli 70 milijard rejnih živali, ki potrebujejo zadostno količino hrane in vode. Zaradi tega so kopenske površine, na katerih bi lahko gojili hrano za ljudi (in bilo bi je dovolj, da rešimo svetovno lahkoto), opustošene z monokulturami pšenice, soje in koruze. Izsekavanje amazonskega pragozda, kjer zdaj ležijo nepredstavljivo velika polja omenjenih monokultur, nepovratno vpliva na upad biodiverzitete in izumiranje živalskih ter rastlinskih vrst. Zaradi živalskih fekalij, ki se izlivajo v reke in morja, nastajajo v oceanih mrtve cone – povsem opustošeni predeli, kjer ne uspeva niti fitoplankton, droben rastlinski organizem, ki je bistvenega pomena za obstoj vseh živih bitij na planetu. Je namreč največji proizvajalec kisika na zemlji. Oceani so dodatno obremenjeni z ribolovom, pri katerem sploh ne govorimo več o posameznih živih bitjih, ampak le še o tonah ubitih živali. Ribe, ki so ene najbolj čutno občutljivih bitij, med procesom strašansko trpijo. Velik odstotek ulovljenih rib je namenjen krmi rejnih živali, med vlečenjem ribiških mrež iz morja pa se vanje ujamejo tudi večje morske živali, kot so želve in delfini, ki jih stroka imenuje »by-kill«.

*Golja, Teo. 2015. Vplivi živinorejena okolje: varnostni izziv 21. stoletja. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

»Živinoreja že nekaj časa predstavlja eno izmed panog, ki je v veliki meri odgovorna za emisije toplogrednih plinov. Ena najboljšežnejših in največkrat citiranih poročil o vplivu živinoreje na okolje iz leta 2006 ocenjuje, da živinoreja letno proizvede 7.516 milijonov ton toplogrednih plinov, oziroma kar 18 odstotkov vseh letnih izpustov. Poročilo zajema pet glavnih panog onesnaževanja ozračja s toplogrednimi plini: energetika, gospodarstvo, ravnanje z odpadki, gozdarstvo in raba zemljišč ter kmetijstvo. Živinoreja predstavlja okoli 80 odstotkov vseh emisij kmetijstva in vsaj polovico emisij rabe zemljišč ter gozdarstva in ravnanja z odpadki (Organizacija Združenih narodov za prehrano in kmetijstvo 2006, 112). [...] Po podatkih poročila Organizacije Združenih narodov za prehrano in kmetijstvo (2006, 112–14) je živinorejska panoga odgovorna za 9 odstotkov vseh antropogenih emisij z ogljikovim dioksidom, ki se večinoma sprošča ob krčenju gozdov za rejo živine in za pridelavo krme. Poleg tega je živinoreja glavni vir onesnaževanja ozračja z metanom, saj predstavlja 35 do 40 odstotkov vseh emisij metana. Metan se proizvaja predvsem v prebavnem procesu goveda, manjši delež pa se sprošča iz iztrebkov goveda. Ne nazadnje pa je živinorejska panoga tudi največja onesnaževalka ozračja z za okolje najbolj škodljivim toplogrednim plinom, dušikovim oksidom, saj je odgovorna za kar 65 odstotkov vseh emisij, ta delež pa se bo po napovedih strokovnjakov v naslednjih desetletjih znatno povečal. Poleg treh omenjenih toplogrednih plinov je živinoreja odgovorna tudi za izpust 64 odstotkov amonijaka, saj se le-ta sprošča ob ravnanju z živalskimi iztrebki.«*

*Golja, Teo. 2015. Vplivi živinorejena okolje: varnostni izziv 21. stoletja. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Kritična poraba sladke vode, zastrupljanje oceanov, izsekavanje gozdov, opustošenje kopenskih površin, upad biodiverzitete in izumiranje živalskih ter rastlinskih vrst, izpusti toplogrednih plinov, širjenje puščav, znaten vpliv na podnebne spremembe, enormna poraba hrane in vode, s katero bi lahko nahranili ljudi in preprečili svetovno lakoto, izkoriščanje delavcev, trpljenje 100 in več milijard živih bitij, ki so vzrejena z enim samim namenom. Da bodo napitana, tako ali drugače izrabljena ter na koncu ubita. Zakaj? Za košček lepo zapakiranega produkta. Za nekaj, kar so nas tako dolgo učili, da se imenuje hrana, da si velikokrat sploh ne upamo podvomiti o tem. Podobno si ljudje včasih niso drznili niti poigravati z mislijo, da je črnska suženjska sila nekaj neobičajnega in nehumanega, da so tudi ženske sposobne razmišljanja in samostojnega odločanja, da spolna usmerjenost posameznice_ka ni razlog za njeno_govo mučenje in usmrnitev ... Želela bi si, da bi vsaj ti primeri danes bili zgolj in samo še stvar preteklosti, pa žal niso. Zato jih lahko naslavljamo skupaj in v ozaveščanje o njihovih posledicah vključimo tudi govor o izkoriščanju nečloveških živali.

Letošnji projekt cikla *AnimotMUZIK* vidim kot droben, a pomemben doprinos k ozaveščanju na mnogoterih področjih zvočne umetnosti, aplikativne etnomuzikologije, zvočne ekologije ter prek njih. Kot je zapisal skladatelj Tilen Lebar: "*Emancipacija fávne* poslušalko_ca odvezuje od potlačitev in vzbuja zavest, da so vsi ti zvoki posledica nepretrganega izkoriščanja nečloveških živali, pa tudi delavk_cev, ki nas na nek način (s tem ko psihološke travme jemljejo na svoja ramena) varujejo pred psihičnim trpljenjem."

STEKLENIK

II CONA

Steklenik gostuje v rastlinjaku Tivoli
Cesta 27. aprila, Ljubljana

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani
COBISS.SI-ID 138983171
ISBN 978-961-92677-5-2 (PDF)

Kaj pa, če jim prisluhnemo? Zvočna ekologija skozi prizmo specizma

Kuratorica cikla in avtorica besedila: Katarina Radaljac
Lektura: Melita Silič

Druga edicija cikla *AnimoutMUZIK*

Skladatelj: Tilen Lebar

Glasbenice_ki: Vid Drašler, Ina Puntar, Eduardo Roan

Obdelava zvoka: Brane Zorman

Oblikovanje: Irena Pivka

Fotografije: Sunčan Stone, Andrej Grilc, Vida K. Vidovič

Organizacija: Irena Pivka, Brane Zorman

Prizorišče: Steklenik, galerija za zvok, bioakustiko in umetnost, Park Tivoli, FM 88.8 MHz

Izdala: Cona, zavod za procesiranje sodobne umetnosti, v Ljubljani, 2023

Koprodukcija: Botanični vrt Univerze v Ljubljani

Knjižna zbirka: Steklenik 2020/21 / 2

Digitalna izdaja

Ni naprodaj

www.cona.si www.steklenik.si

www.botanicni-vrt.si

Program CONE podpira Mestna občina Ljubljana, oddelek za kulturo,
projekt Steklenik podpira Ministrstvo za kulturo RS.

Dano na voljo v formatu pdf na publikacije.steklenik.si, dne 1. 1. 2023.

© CONA 2021. Vse pravice pridržane.

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO

Mestna občina
Ljubljana

